

אובד הרבה מן הנוסף שיש לכתיבתו. בהתקוותיו ובשנייתו מורה ניטשה גם על הרבה מן הבא בעקבותיו ועל רבים מאלה שהשפיע עליהם. אך אין זה קל לומר כמה השפיע על אלה שהשפיע. גם מה שיש בניטשה ושנתפך, לנכס מתרבותנו — נכס טוב או רע, או אסוני, וכירי פילוסופים היום אף בינוני — אינו בהכרח פרי מאמץ יחיד, שכן ניטשה למרות הכל אינו אלא ענף היוצא מן הגזע הרומאנטי, אם לא חלק מן הגזע עצמו. שכן לא רק לפילוסופים הגיל ושופנהאור היתה השפעה כבירה עליו ולא רק לררי כארד ואגנר, אלא גם, ולדעתי באופן מכריע, למשורר רר הפילוסוף, היהודי הגרמני, היינריך היינה. אשר ניטשה כה העריצו על אף כל מאמציו.

תרומותיו הגדולות של ניטשה לתולדות הקידמה האנושית אינן בסלות. הוא תקף את רגש האשם באשר הוא. הוא תקף את העדקנות כמסווה לאינאונים. הוא הצביע על אינאונים כעל מחלה מהדבקת ומרבי קת. הוא תקף את הדתי-חסרת-האמונה כצביעות מסר כנת, ואת הדתיות-חסרת-הדת (ואגנר) כריקנות מסר כנת. הוא היה אולי החילוני הגדול, אשר השלים את הצד הרגשי של החילוניות הרחגנית של הדור, אשר חושלה באסכולות המאטריאליסטיות שהוא סלד מהן בצדק.

אחטא לעניין הכנות אם לא אצרף לשורת תשי בחות זו את הגינוי על כך שניטשה אכן יצר דת חילונית ממארת וכך הרם לעליית הנאציזם יותר מבכד הספה לברוטאליות. אם אוכל להסתמך על הערכתו של ארנסט ניקיש את הנאציזם ואת מקור הגרמניה שלו, אבל כאן רצוני להדגיש לא את הגינויים, אלא את החשבנות, ואסיים באחת, היא הגדולה שבהן. נראה לי, שניטשה צדק, בהעמקה נטלאה ובפראקטיות פשוטות כאחת, כאשר הצהיר שוב ושוב, כי אם אדם עושה מעשה באמתלה שהוא מביא לתוצאה מסוימת, בעוד שברור לכל בר-ידעת כי המעשה מביא לתוצאה אחרת, הרי יש להניח, כי העושה מתכוון לתוצאה האחרת. הצהרה זו פגלמת בתוכו, את רעיון החשיבה התת-מודעת שנים לפני שפרויד הגיע אליו ובכיוונים שפרויד כלל לא עסק בהם, בהתאם להצהרה זו טען הרחק לראים ברחס, למשל, כי הנאצים שאפו לכישלון צבאי.

וכזאת אסיים — בצד הפוליטי הפראקטי, יש קורא אים אשר יוכלו ללמוד מניטשה כיצד לראות, וראו את כל המאמץ אשר בגוש אמוניטי, למשל, ובהכרה הסובלת פרחחח זו, ויש אשר ילמדו עליידי כך דיוקא להעריך את האפקטוה הפרחחי הזה, למרות — ואולי אף בגלל — איתה פארטיות. שכן כח עצמי הרם עצמי, זה הצייר המרכזי של הרומאנטיקה — הם מהותו ולעד עצמותו של פרידריך ניטשה הם אף אויביו המרים, ובהתאם להצהרתו של ניטשה אצהיר עליו, כי אכן רצה להשתגע, כי שגעונו הוא הוא גולת-הכותרת של מחשבתו וכי לפנינו אמנם מסר מוגמר ומפעל-חיים מוגמר ושוקק שברור כאחת, ואיך זיל גמור, התחבנו כנעשה סביבך ואל תבונן את זמנך בוויכוח עם שקרנים, אלא אמור בכנות את אשר בדעתך לאלה אשר הרצון לעוצמה טרם איכלם כליל.

שלאחריו, אשר באו מאסכולות שונות ועסקו בתחומים שונים, לא רק יהודים כגון מיכה יוסף ברדיצ'בסקי וזאב ז'בוטינסקי, ואנטי-יהודים שאדלג על שמותיהם, אלא גם הוגי דעות פוליטיים כגון ז'ורז' סוראל וארנסט ניקיש, פילוסופים כגון ג'ורג' ברנארד שאו, קולינגוד, היידגר וכל האקזיסטנציאליסטים למיניהם; סופרים כגון סטרינדברג, שאו, ג'ק לונדון וקורט וונגוס ואף ורם שלם של ספרות בדיון מדעי; הפסיר כולוג פרויד, הסוציולוג מאקס ובר והאתולוג הנאצי קונראד לורנץ; ויורשה לי אף, להזכיר בתבורה כה נכבדה מחבר כגון פאול פיראכנד ולו רק משום ש' הוא כה מפורסם, כל אלה אמנם אנשים אשר שאנו מניטשה רביונת אלה או אחרים, כל אחד כראות עיניו וכהבנתו, אך האחד שאימץ את שיטתו הוא פיראכנד, המסיף בגלוי לאלימות מוככת ולשקר מסחר ולהשעית הציבור כמוד.

אך דווקא ההשוואה המוסעית הוו בין ניטשה לבין פיראכנד, מעמידה את יתרונו של ניטשה, אמנם גם אצלו יש הרבה קס וגבבה, ועל כן על הקורא לשים לב ולברור את התבן מן הבר, כך, למשל, כל אשר הוא כותב נגד הנשים אינו אלא כסילות של נער מתבגר, אך גם האסתטיציזם שלו — העדפתו את היפה על הטוב, שלא לדבר על החוק כעל יפה — אינו אלא כסילות, אם גם, סחות גלויה לעין, אך לא התבן פענין, אלא אבר, או אולי אף חוס השני, האוגד את מכלול הניגודים של ניטשה כמסכת אחת וראש להם עקרון הכנות. שכן ניטשה אינו מסיף לכנות כעקרון מוסרי — זאת עמדתם של קירקגור ושל ואלטר קאופמן — אלא כעקרון של עוצמה, הוא השתמש בעצמו ובתחושותיו הוא כג'ייריליסמוס, המגלה כל שמץ של המיצות, כגולחאנומטר דק מן חרץ, המכחין בכל מתח ולו הקטן ביותר, ומשום כך אפשר לומר עליו, שאולי כלל לא סחר את עצמו, אלא התכונן כנעשה סביבו התכונן בתגובותיו ורשם הכל כפי שעלה בידו, ודיינו, אין כאן סתירות, אלא ביגודים, קונפליקטים גרידא, אדם המסוכסך עם עולמו ועם עצמו, כאשר הוא מוציא על היהודים או על היוונים משפט טוב או משפט רע הרי זו בודאי שטות, כי כרגיל אין תכונה טובה או רעה החלה על כל היהודים או על כל היוונים, אלא שיש כאן הבחינות ותחושות דקות, אשר המחבר חש כלפי יהודי זה או אחר, או כלפי תופעה יחנית זו או אחרת וכספשות הכלילן, ואינו מספח! שחרי אותו הינה אשר הכחנתו כמסורת יוון בין יסודות שונים, ביחוד בין היסוד האפולוני ליסוד הדיוניטי, נעשתה נחלת הכלל, נחלת הקלאסיקונים המקצועיים, הפילוסופים וסתם אנשי תרבות, ואף יושבי קרנות, אותו אדם המשיך לדבר על יוון כעל יחידה אחת, כעל חלק מ'יחידה אחת, גזע האדונים הארי העצום.

4

ועל כן ספר זה, כשאר כתבי סופר מבוכלב זה, מהווה כמידה רבה תגובה פענינת מאוד על תרבות אירופה של שלהי המאה הי"ט, תרבות שאבדה כמעט להלוטין ואשר לייב הקוראים העכסיים, כילל המבר קר הנכחתי, רק יגיעה חלקית על אודותיה, ובכך

שהרי ברטרננד ראסל, למשל, כתב בצורה שיטתית מאוד והיה חסר שיטה ומתנגד לשיטה, ואילו פראני סיס בייקון כתב בצורה אפוריסטית והיחה לו שיטה, כפי שמציין ד"ר אלדד, יש להניח, כי ניטשה ניסה להבר שיטה, ואף חרץ שימוש במושג של האדם העליון ושל השיבה הנצחית כמוקדי השיטה החדשה, אלא שלא ידע הוא עצמו במה הוא שח.

נראה לי, כי עריכתה של אחות ניטשה את הספר הנוכחי כסקיצה לקראת שיטה מורה כ'עליל כמה מסכן היה, שכן לא היחה לו אף התחלחה של שיטה, ורק ידע, למשל, שיש מקום לפרק על יסודות, לפרק על הוכחת היסודות, וכדומה — הכל חלומות באשר פמיד, הפאטיס ביותר הוא מיצור שיטתו כביכול, שהוצ דימוי, תבל לכוח אדיר, אשר גם חזר אל עצמו שוב ושוב עד אינסוף ואשר גם מתקדם, בכך ראה את עצמו ניטשה כגולת הכותרת של הפילד' סופיה הגרמנית, כיוון שהציג, כביכול, קינתיה של שני זרמיה, של הזרם הרואה בתבל יציבית ושל הזרם הרואה בה קידמה, בכך אפשר לראות גם בדיחה אוילית וגם שגעון גדלות, לפי ראות עיני הקורא. באשר לי, אני ידואה בכך מחלת-ידות ותו לא, שכן אין אלה אלא פטפוטי סרק, המוצגים תוך התרברבות לאין שיעור בחשיבותם.

פטפוטים מעין אלה מסותרים בכל כתבי ניטשה, שהרי זו היחה הסניקה החיבורית שלו, ההרפתקה הרוחנית (כביטויו של ד"ר אלדד) שלו: הוא חרץ פאראדוקסים לכל עבר ללא יכולת לנחש אינה רסיס יבריק באור שהקורא זורק לעברו ואינה יישאר עמוס, וחו הסיבה שמאפשרת לנו למצוא בכתביו את ההש' טעות שאבנט השפיע על הוגי-ידעות בדורו ובדורו

פרידריך ניטשה

כנותו ושנינותו של הוגה מבוכלב

מאת יוסף אגסי

בארבאריות כשם שהסיף נגד בארבאריות. כמובן להם, וטוב עשה ד"ר אלדד שחרגם את הטקסט לפי הנוסח של אחות המחבר כתוספת הערות מדויי-קות על השינויים שהכניסה, המסתמכים על חומר מקובל וידוע, וכך יכול הקורא ליהנות מן הארגון, המקל על קריאת החומר המבוכלב בין כה וכה. תמיד קשה לדעת מה ערכה של עבודה בלתי מוגמרת. טיטשה, אשר האמן הכינה כחומר-גלם, לא תמיד יש לה ערך רב בפני עצמה, העורך המשלים אותה אף עשוי לגסות ולחקות יצירות מוקדמות של האמן ובכך הוא רק מרבה כפילות, אולם יש מקרים, שבהם אנו מייחסים ערך רב לטיטות, גם אם הי עבודה המוגמרת כבר בדינו, אם אלו סקיצות של תמונות או תרגילים לקראת תמונות, אם אלו רשימות לקראת רומאן ואם אלו יומני האמן או ההוגה הי יוצר.

4

אפשר לטעון, כי ההרפתקה הרוחנית מובילה דרך חלום-בלהור אל חוץ-מבטחים, וכי ניטשה לא הגיע אל חוץ-יהי' זחים משום מחלתו בלבד, אינני יודע, אפשר לנסות להראות, כי הרמזים על אודות השיטה הפילוסופית שספר זה נועד לבשר כוללים רמזים של תיאור חוץ-מבטחים הנכסף, כפי שד"ר אלדד מציין, הדבר שנוי במחלוקת, מאחר שניטשה, כדרכו, כסתירה עצמית, כתב גם כעד וגם נגד יצירת שיטה פילוסופית, אמנם גם סתירה זו ניתנת ליישוב, אך לא ברור כיצד, ואין להסיק מן הכתיבה האפוריסטית, שהתשובה לשאלה זו חייבת להיות שלילית, שכן כתיבה שיטתית ושיטה פילוסופית אינם היינו הך ו

לפנינו הוא ארגון האפוריזמים לפרקים ומתן שמות להם, וטוב עשה ד"ר אלדד שחרגם את הטקסט לפי הנוסח של אחות המחבר כתוספת הערות מדויי-קות על השינויים שהכניסה, המסתמכים על חומר מקובל וידוע, וכך יכול הקורא ליהנות מן הארגון, המקל על קריאת החומר המבוכלב בין כה וכה. תמיד קשה לדעת מה ערכה של עבודה בלתי מוגמרת. טיטשה, אשר האמן הכינה כחומר-גלם, לא תמיד יש לה ערך רב בפני עצמה, העורך המשלים אותה אף עשוי לגסות ולחקות יצירות מוקדמות של האמן ובכך הוא רק מרבה כפילות, אולם יש מקרים, שבהם אנו מייחסים ערך רב לטיטות, גם אם הי עבודה המוגמרת כבר בדינו, אם אלו סקיצות של תמונות או תרגילים לקראת תמונות, אם אלו רשימות לקראת רומאן ואם אלו יומני האמן או ההוגה הי יוצר.

ניטשה, כידוע לכל המכיר את יצירתו, כתב כמעט רק סקיצות ורשימות ואפוריזמים וזיקוקין די-נור. ולא היה ברצונו ולא היה בכוח סבלנותו לערכם ולהכרם למסכת, בספר שלמנינו יש נסיון — חלקי ביותר — של העורכים לתת לעבודה יותר אחידות מאשר לטיטשה שלה, כאמור, עליידי ארגונה מחזיש לפרקים, ד"ר אלדד מספר לנו על סקטות שהעלו מומדים כאשר למוצר המוגמר: לא ברור אם ניטשה לא היה מעבד, משהו, ואף משמיט חלקים מן הספר, ואף, ישנן גם סתירות, אך מטעמי התפתחותם של רעיונות אצלו, אם מטעם יסודי עוד יותר — דהיינו: ראייתו של ניטשה את הפילוסופיה בגדר ניסויים, ואף בכחינת הרפתקה רוחנית, בכך מאשר ד"ר אלדד, אם גם בדוחק, את הספר בשלמותו כמעט כמו שהוא, מחוץ הכרה בכך שדרכו של ניטשה היחה לומר דבר ותפוכו, ולומר דבר העשוי ליישב את השניים — הויפוכו. אפשר לראות בכך דיאלקטי קה, אך אין הדבר כן, שהרי הכתוב היישי אינו בא לאחד את השניים שקדמו לו, אלא אולי ליישב את ניגודיהם, או אולי אף לפשר ביניהם, וכתוצאה מכך אין הוא מובן, לפחות לא לכותב שורות אלו, כאשר הוא מתאר בצבעים חזקים את האסון שהניי-הילינט עלול להביא על אירופה, למשל, אפשר לחשוב שהוא הקדים את ארגנט ניקיש, המגהיג הלאומי הפרוטי הנודע, אשר יצא במאבק גועז נגד הנאצים ותיאר בעת עלייתם את השואה אשר יביאו על מולדתם ועל אירופה, אך אין הדבר כן, שהרי ממאבקו של ניקיש היה ברור, שלא היה לו שמץ של אהרה לשואה זו שהנאצים הביאו על גרמניה, בעוד שקל מאוד לטעון בעזרת ציטאטות — בצדק, או שלא בצדק, איני יכול לשטיט — כי ניטשה סבר שיש שוארה מסהרות ומזככות וכי כרוטאליות מירבית — מחשלת את העוסקים בה, וקל להראות, שהסיף בעד

פרידריך ניטשה: הרצון לעוצמה; תרגום: ישראל אלדד; הוצאת שוקן, תשי"ט, שני כרכים 280 + 340 עמ'.

תרגום ספר גוסף מפרי עטו של ניטשה מגדיל את האפשרות של הקורא העברי לבלות במחיצתו של הוגה תמהוני זה. ספר אחרון זה של ניטשה, גם אם ייחשב לגולת הכותרת של מפעל חייו, דומני שאין לצפות ממנו ליותר — או לפחות — מאשר סקודמיו, ואם יורשה לי להשתמש בנוסחה הנאה, המשרתת היטב מכקרי סרט' קולנוע ותקליטי להי-סיס וכיוצא באלה — הציבור הלהוט אחר ניטשה, נאמני ניטשה, בוודאי ירכש ספר זה ללא הלוח ביי קורת, ובאשר לאחרים, אני ממליץ עליו לפנייהם תוך הסתייגות, ואעמוד בהמשך בדברי גם על המלצתי וגם על הסתייגותי, החלוח שתיהן הן על ספר זה והן על שאר מפרי ניטשה.

העברית של ד"ר אלדד בתרגומו, טובה ונעימה. אמנם שפה הורגוס שנקט בה דוד פרישמן בתרגמו את, כה אמר סרטוסטרה נראית לי יותר הולמת את ניטשה, ולא רק באותו ספר, כידוע, שפרישמן הודק לארכאויזמים פחות מאשר בני דורו, ואילו כאן השתמש בהם קצת יותר מאשר ניטשה, כדי להתאים את הצורה לתוכן הפסודודית, אך תרגומו של אלדד יותר נאמן ואף מבוים קצת בנטייתו לצד הפרוזאי — לטעמי של ואלטר קאופמן, מתרגמו הנודע של ניטשה לאנגלית, ובעל החוקה עליו מאז הגיל את זכרו מההאשמה שהיה פרוטרינאצי או קרטינאצי.

אודה מייד, שלדעתי היה ניטשה בלבן גדול, הוא החזיק בדעות שאומצו עליידי הוגים אנטי-סאטיסטים ואנטי-גזעניים ובצידן בדעות שאומצו על-יד אינטלקטואלים פאטיסטים וגזעניים, הוא אימץ לו גם יחס חיובי וגם יחס שלילי חיי הורות, הנצרות, היהדות האלימות, כלפי האריסטוקראטיה והדמוקראטיה, האנארכיה והניהיליזם; כלפי המוסר מבוכלב עד הסוף המר, הספר, שלפי התוכנית נועד לחולל את המהפיכה הרוחנית הגדולה בהיסטוריה (אילו רק החזיק מעמד עוד כמה שנים, תארו לעצמכם מה היה קורה!) — הוכן לרפנס בדי אחותו ובעזרת אחד מתלמידיו ויצא לאור כשש שנים אחרי מותו, אחותו היחה אשה גסה, אשר התעללה בניטשה בחייו ובכתבי-היד שלו לאהר מותו ואף זייפה כתביידי מתוך ניסיון לקרבו למנהיגת הסבלנה הנאצית, כפי שד"ר אלדד מכיר בהקדמתו, אבל עיקר הסטייה מן המקור בספר ש'